

Deniz İstikbal
distikbal@setav.org

Demir İpek Yolu ve Türkiye'nin Potansiyeli

MARMARAY GİBİ DEMİR YOLU HATLARININ ÖNEMİNİN DAHA FAZLA GÜN YÜZÜNE ÇIKTIĞI GÜNÜMÜZDE, 5 KASIM'DA ÇİN'DEN KALKAN İLK YÜK TRENİNİN TÜRKİYE HATTINI KULLANARAK PRAG'A ULAŞMASI, EKONOMİK OLARAK TÜRKİYE'NİN POTANSİYEL KONUMUNA ÖNEMLİ BİR KATKI SAĞLAMİŞTİR.

2049'da tümüyle bitirilmesi beklenen Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) 8 trilyon dolarlık bir yatırım stokunu öngörmektedir. 65'ten fazla ülkenin dahil olduğu KYG, Asya merkezli olarak yükselen ekonomik refahın önemli göstergeleri arasında bulunmaktadır. Üç kuşak şeklinde dizayn edilen KYG, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı, Orta Kuşak ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu olarak gelişim göstermektedir. Yeni girişimin Asya'yı Avrupa'ya kara, demir ve deniz yolu ile bağlaması ekonomik aktivitenin gelişeceğine işaretler.

Kalkınmakta olan ülkeler için daha pozitif bir imaja sahip olan Çin, Batılı ülkelere kıyasla daha kolay yatırım, kredi ve borç imkanı sunmaktadır. Sunduğu bu imkanlar dahilinde yaptığı yatırımlarda ikili bağımlılık ilişkilerinden kaçınmayan Çin, farklı aktörler tarafından eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerin başında borç tuzağı olarak adlandırılan Batı merkezli eleştiriler güçlü bir imaja sahiptir. Bu eleştirilere kıyasla Çin'in 137 ülke ve 30 uluslararası kuruluş ile KYG için antlaşma imzaladığı bilinmektedir. KYG'nin kapsadığı ülkeler ile Çin arasındaki 950 milyar dolarlık dış ticaret hacmi de projenin ekonomik yönden büyük potansiyel taşıdığına işaretler. Swap antlaşmaları ile destek-

lenen dış ticaretin 20'den fazla KYG ülkesi ile imzalandığı göz önüne alındığında ise Çin'in hem siyasi hem de ekonomik olarak etkisini artırdığı görülmektedir. Girişimin orta koridorunda yer alan Türkiye'nin mevcut konumu projenin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kritik bir konuma sahiptir. 5 Kasım 2019'da Çin'den kalkan ilk yük treninin Türkiye hattını kullanarak Prag'a ulaşması, girişimin altyapı yatırımlarında önemli bir yol kat ettiğine işaretler.

İpek Yolu Yatırımları

Son 40 yıllık süreç içinde ekonomik olarak gelişen ülkelerin başında gelen Çin, dünyanın farklı coğrafyalarında yatırımlar yapmıştır. 2013 sonrası yapılan yatırımlar daha fazla ön plana çıkarken KYG için yapılan toplam yatırım stoku 689 milyar do-

lara ulaşmıştır. Yatırım yapılan sektörler arasında enerji, ulaşım ve metal sektörleri daha fazla ön plana çıksa da Çin pek çok alanda yüksek düzeyde yatırımlar gerçekleştirmiştir (Grafik 1). Yapılan yatırımların en fazla gelişim gösterdiği ülkeler arasında Pakistan, Rusya, Kazakistan, Irak, İran ve Türkiye gibi önemli ticari partnerler bulunmaktadır. Girişiminin başarısının en önemli etmenlerinden olan maliyet avantajı, yapılan yatırımların sektörlere göre dağılmasında kritik bir konuma sahiptir.

Türkiye'nin Konumu

2049'a kadar KYG bağlamında Türkiye'ye 40 milyar dolarlık yatırım yapması beklenen Çin'in yıllık ortalama 750 milyon dolar yatırım yapacağı düşünülmektedir. Demir, kara ve deniz yolu taşımacılığına önemli bir katkısı

GRAFİK 1. Sektörlere Göre İpek Yolu Yatırımları (2013-2019)
Kaynak: AEI (Ocak 2013-Kasım 2019 tarihlerini kapsamaktadır.)

olacak mevcut yatırım stratejisi Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki stratejik konumuna olumlu bir şekilde yansımaktır. Çin'in günümüze kadar Türkiye'ye yaptığı yatırımlara bakıldığında enerji, ulaşım ve emlak gibi alanların ön plana çıktığı görülmektedir. 14.99 milyar dolarlık yatırım stoku içinde enerji yatırımları yüzde 63'lük pay ile yatırımların büyük kısmını oluşturmaktadır. Ulaşım yatırımları ile bağlantılı olan enerji yatırımları aynı zamanda ticaret yollarının sürekli ve hızlı bir şekilde kullanılmasına katkı sunmaktadır (Tablo 1). Marmaray gibi demir yolu hatlarının öneminin daha fazla gün yüzüne çıktığı günümüzde Çin'den kalkan ilk yük treni ekonomik olarak Türkiye'nin potansiyel konumuna katkı sağlamıştır. Türkiye'nin küresel ticarete açılması için kritik bir konuma sahip olan KYG, yeni yatırım ve kredi antlaşmalarını beraberinde getirmiştir. 2016'da 600 milyon dolarlık kredi antlaşması ile başlayan mevcut altyapı yatırım hamleleri, 2018'de 3,6 milyar dolarlık yeni kredi antlaşması ile devam etmiştir. Avrupa'da ticaretin yüzde 20'lik kısmı demir yolları üzerinden gerçekleşirken bu oran Türkiye'de yüzde 5 civarındadır. Bu oranın KYG ile gelişim göstermesi ise kaçınılmazdır.

Yıllık 5 milyon tondan fazla ticari ürünün Türkiye üzerinden Avrupa'ya naklini mümkün kılan girişim aynı zamanda Türkiye'nin 5 milyar dolardan fazla geçiş ücreti almasını sağlayacaktır. Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Avrasya ve İstanbul tünellerinin tam olarak işlevsel hale getirilmesi ile daha da hızlı bir şekilde işleyecek olan Ortak Kuşak, Türkiye'nin yatırım stratejisinin Asya-Avrupa arasındaki köprü görevine katkı sunmaktadır.

Türkiye'nin Potansiyeli

Türkiye'yi ekonomik, siyasi ve kültürel olarak dünyaya daha fazla açması beklenen KYG, Asya ve Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası inşa etmeyi planladığı ikili ilişkilere

SEKTÖRLER	MİKTAR (MİLYAR DOLAR)	PAY (%)
Enerji	9,46	63,1
Ulaşım	2,31	15,4
Emlak	1,15	7,6
Kimya	1,10	7,3
Demir-Çelik	0,440	2,9
Finans	0,430	2,8
Teknoloji	0,100	0,7
Toplam	14,99	100,0

TABLO 1. Türkiye'de Sektörlere Göre Çin Yatırımları (2005-2019)
Kaynak: AEI

Bakü-Tiflis-Kars hızlı tren hattının açılmasının ardından yıllık 17 milyon tonluk ürün ve 3 milyon yolcu kapasitesine ulaşması beklenen hızlı tren hattı Asya, Orta Asya, Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya eski ipek yolu hattının yeniden canlanmasına yol açmıştır.

katkı sunabilir. Türk ürünlerinin dünyaya daha hızlı bir şekilde nakline imkan tanıyan demir, kara ve deniz yolu ağları Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya ülkeleri ile Türkiye'yi hem ekonomik hem de diplomatik olarak birbirine daha fazla yakınlaştırabilir. Kafkasya ülkeleri ile yakalanan iş birliği imkanının farklı coğrafyalara taşınabilmesi için girişime katkı sunması gereken Türkiye, ikili bağımlılık ilişkilerinden de kaçınılmalıdır. Özellikle Asya ve Afrika ülkeleri örneklerinde olduğu gibi borç tuzağı olarak adlandırılan uzun dönemli proje devirlerine maruz kalmamak için Türkiye'nin ekonomik gücü ve potansiyeline göre hareket etmesi gerekmektedir. Bakü-Tiflis-Kars hızlı tren hattının açılmasının ardından yıllık 17 milyon tonluk ürün ve 3 milyon yolcu kapasitesine ulaşması beklenen hızlı tren hattı Asya, Orta Asya, Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya eski ipek yolu hattının yeniden canlanmasını sağlamıştır. Çin'in sahip olduğu finansal imkanlardan daha fazla yararlanması gereken Türkiye teknoloji paylaşımı, yatırımların genişletilmesi, ortak projelerin hayata geçirilmesi ve küresel sorunlarda iş birliği gibi alanlarda Çin ile beraber çalışabilir.

4,2 trilyon dolarlık ticaret hacmi ile Avrupa Birliği (AB), Türkiye'nin en büyük ticari partneridir. Önemli tüketim merkezleri arasında yer alan AB pazarı aynı zamanda KYG için kritik dış ticaret hedefleri arasında bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin dış ticarete daha

fazla ön plana çıkabilmesi için ulaşım hatlarını çeşitlendirmesi gerekmektedir. Dış ticarete rekabet avantajına sahip olunan alanlarının genişletilmesi için KYG bağlamında yapılan altyapı yatırımları kritik bir konuma sahiptir. Türkiye'nin hem iç piyasa hem de dış piyasaya daha hızlı entegre olmasını sağlayacak mevcut yatırımların en iyi örneklerinden biri, 5 Kasım'da Çin'den Ankara'ya gelen trenin kullandığı hızlı ulaşım hattıdır.

Ekim 2019 itibarıyla Çin-Avrupa arasında yıllık 300 binden fazla konteynır deniz, demir ve karayolu ile yer değiştirmektedir. Türkiye üzerinden gidecek olan demir yolu hattı ile hava ve kara yolundan daha ucuz ve deniz yolundan daha hızlı bir şekilde ürünlerin Avrupa'ya geçişi mümkün hale gelecektir. Almanya ile Türkiye arasında 40 milyar dolarlık antlaşmayla sağlanan demir yolu hatlarının modernizasyonu mevcut KYG için yeni ulaşım hat imkanları sunmaktadır. Çin'in yatırım hamlelerine alternatif olarak görülebilecek olan Alman yatırım projesi ikili iş birliği imkanının gelişmesine katkı verebilecek potansiyele de sahiptir. Türkiye'nin KYG açısından önem taşıdığı ve kritik partnerler arasında yer aldığı açıktır. Ancak girişimin Türkiye için kısa, orta ve uzun vadede getireceği refah konusunda şüpheler mevcuttur. Bu şüphelerin önüne geçebilmek için Çin'in ikili ilişkilerde daha açık olması ve karşılıklı çıkarları gözetmesi önem taşımaktadır. **■**